

CR

Ranunculus illyricus L.

Jaskier illiryjski

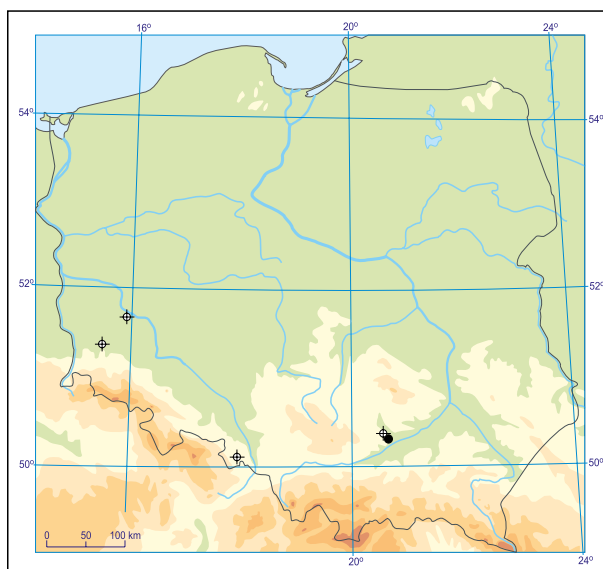
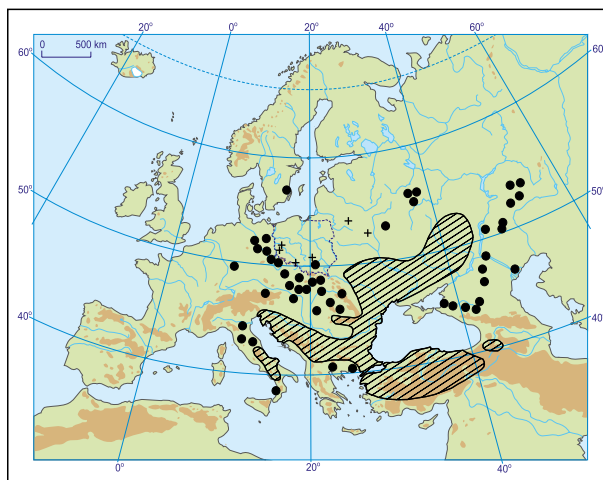
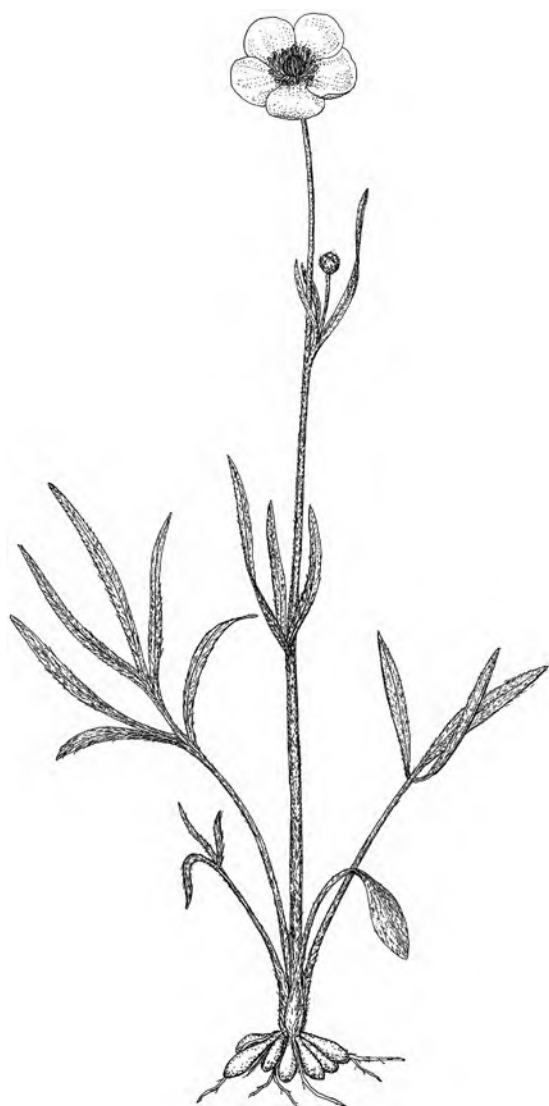
Rodzina: *Ranunculaceae* – jaskrowate

Status

W Polsce gatunek krytycznie zagrożony. W krajach ościennych: silnie zagrożony w Niemczech, zagrożony w Czechach, o nieokreślonym stopniu zagrożenia na Słowacji, wyginął na Białorusi.

Rozmieszczenie geograficzne

Zwarty zasięg gatunku obejmuje południową i południowowschodnią Europę oraz Azję Mniejszą. Pojedyncze stanowiska sięgają na północ po wyspę Olandię, na zachód po Niemcy, a na wschód po Ural (Tutin, Akeroyd 1993; Hultén, Fries 1986).

Występowanie w Polsce

Gatunek bardzo rzadki, znany był zaledwie z kilku stanowisk w południowej części kraju. Na Nizinie Śląsko-Łużyckiej rósł w XIX w. w miejscowości Bolesławice koło Bolesławca, w Obniżeniu Milicko-Głogowskim między Żukowicami i Wróblinem koło Głogowa i na Nizinie Śląskiej w Kozłówkach koło Kietrza (Wimmer 1857; Schube 1903). Od wielu dziesiątków lat stanowiska te nie były potwierdzone i należy je uznać za historyczne. W Niece Nidziańskiej w latach 50. ub. wieku jaskier illiryjski odnaleziono w Niece Soleckiej w rezerwacie Skorocice (Medwecka-Kornaś 1959), jednakże od wielu lat nie udało się go tam odszukać (R. Kaźmierczakowa, mat. npl.); prawdopodobnie i to stanowisko ma już wartość historyczny. Natomiast w 2001 r. został znaleziony na Płaskowyżu Proszowickim w okolicy Miernowa, około 10 km na południowy zachód od Skorocic (Towpasz, Cwener 2002b; Cwener 2006; Towpasz 2006) i nadal się tam utrzymuje.

Fot. 70. *Ranunculus illyricus* w okolicy Miernowa na Płaskowyżu Proszowickim (2008)

Siedliska i fitocenozy

Jaskier illiryjski rośnie w ciepłolubnych murawach porastających gleby wytworzone z gipsu lub lessu. Uważany jest za gatunek charakterystyczny związku *Cirsio-Brachypodium pinnati* obejmującego zwarte, umiarkowanie suche murawy. W Skorocicach rósł na stromym zboczu o ekspozycji wschodniej, w płacie *Thalictro-Salvietum*, na silnie próchnicznej, głębokiej rędzinie gipsowej (Medwecka-Kornaś 1959). W okolicy Miernowa rośnie na kurhanie wśród pól, na czarnoziemie wytworzonym z lessu.

Morfologia i biologia

Bylina o części korzeni bulwkowato zgrubiałych. Cała roślina biało jedwabisto owłosiona. Łodyga pojedyncza lub słabo rozgałęziona, dorastająca do 50 cm wysokości. Liście odziomkowe i łodygowe pocięte na długie łaty. Kwiaty dość duże, o średnicy do 30 mm, ze złocisto-żółtymi, lśniącymi płatkami. Działki w czasie kwitnienia silnie odgięte. W czasie dojrzewania owoców dno

kwiatowe wydłuża się przyjmując kształt walca. Rozmnaża się z nasion i przez podziemne rozłogi wyrastające u nasady pędu.

Charakterystyka populacji

W rezerwacie Skorocice przez wiele lat utrzymywało się kilka roślin. Populacja w Miernowie, zajmująca powierzchnię około 1,5 a, liczyła w 2001 r. ponad sto osobników i do 2010 r. utrzymywała się na podobnym poziomie, przy czym liczba roślin kwitnących i owocujących była różna w poszczególnych latach. W 2012 r. liczba roślin wzrosła do kilkuset, jednak ich kondycja nie była dobra – rośliny były bardzo drobne, w większości płożne, zaledwie kilkanaście wykształciło pędy generatywne, które jednak zostały zgryzione prawdopodobnie przez sarny.

Zagrożenie i wskazania ochronne

Gatunek w Polsce objęty jest ochroną prawną. Jego zagrożenie wynika ze zmian lub zaniku siedlisk, a także z pozyskiwania przez kolekcjonerów. W Skorocicach, na skutek wieloletniego braku usuwania biomasy, murawa, w której rósł jaskier illiryjski, stała się znacznie bujniejsza niż dawniej, a gleba jest żyzniejsza i wilgotniejsza na skutek nagromadzenia się materii organicznej i być może także spływu nawozów z wyżej położonych pól. Stanowisko koło Miernowa jest nadmiernie ocienione przez stare drzewa i krzewy porastające kurhan oraz rozrastającą się robinie akacjową. Jest też zagrożony przez ekspansywny perz siny *Elymus hispidus* i pokrzywę zwyczajną *Urtica dioica*. Utrzymanie jaskra illiryjskiego pilnie wymaga zabiegów ochrony czynnej. Roślina jest w uprawie w Ogrodzie Botanicznym UJ w Krakowie; powinna się też znaleźć w innych ogrodach botanicznych. Nasiona należy zabezpieczyć w banku genów.

Róża Kaźmierczakowa i Krystyna Towpasz

Summary

Ranunculus illyricus is known from a few locations in S Poland. In the 19th century it was reported from 3 sites in Silesia; in the middle of the 20th century it was discovered in the Skorocice nature reserve (Nida Basin, Małopolska Upland) where it became extinct in the 1980s. All these localities were in xerothermic grasslands on gypsum. In 2001 the species was found in Miernów (Nida Basin), on a barrow among arable fields, on humus soil derived from loess. In the last years one hundred to several hundred individuals grew in an area of 1.5 a. Plants are very weak because they are shaded by trees and shrubs.

